

87544

DİNLER TARİHİ DERNEĞİ YAYINLARI / 3

Dinler Tarihi Araştırmaları - III
(Sempozyum, 09-10 Haziran 2001, Ankara)

2000. YILINDA HIRİSTİYANLIK
(DÜNÜ, BUGÜNÜ ve GELECEĞİ)

Ankara
2002

YEHOVA ŞAHİTLİĞİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI

Doç. Dr. Ali İhsan YİTİK*

Yehova/Yehova'nın Şahitleri gerek ülkemizde gerekse dünyada en fazla tanınan dinî gruplardan biridir. Onların böylesine tanınmasının nedeni olarak şu üç faktörden söz edilebilir. Birincisi, Yehova Şahitleri inandıklarından ziyade reddettikleriyle tanınan, bilinen bir topluluktur. Örneğin onlar, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyette yaygın olarak kabul edilen *ruhun ölümsüzlüğü ve cehennemın ebediliği* gibi dinî anlayışlara karşı çıkarlar, dolayısıyla adı geçen üç dinin müntesiplerini de karşılarında alırlar. Ayrıca onlar, bilhassa Katolik Hıristiyanlığın kabul ettiği teslis, İsa'nın tam tanrısallığı ve *O'nun yeryüzüne ikinci gelişinin bedensel olarak vukubulacağı düşüncesi, Kutsal Ruh'un, tam anlamıyla bir şahıs olduğu fikri ile kilise ve ruhanî lideri Papa'nın otoritesi ve meşruiyetini* de kabul etmezler. Bu durum onların, bilhassa dindâr çevrelerde, özellikle de Katolik Hıristiyanlar arasında, en azından hasımlar olarak çok iyi tanınmalarına yol açmıştır, denilebilir.

İkincisi, Yehova Şahitleri, ya "sadece Tanrı'nın kilerle çelişmeyen ülke yasalarına itaat edilir"¹ veya "Şeytan, bu dünyanın gerçek yöneticisidir"² diyerek, özellikle zorunlu askerlik hizmeti ve milli marşlar konusunda ta-kındıkları olumsuz tavır nedeniyle çeşitli devletlerle girdikleri polemikler ya da "bedene ağızdan veya damardan kan almak Tanrı'nın yasalarına aykırıdır"³ düşüncelerinden ötürü sigorta şirketleriyle karşılaştıkları problemler nedeniyle sık sık mahkemelere düşmüş ve dava konusu olmuşlardır. Örneğin, ülkemizde, 1950-1986 yılları arasında Yehova Şahitleri hakkında 40

* D.E.Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı

1 Yehova'nın Şahitleri Kimlerdir? Nelere İnanırlar?, Ağustos-2000, İstanbul, s.13 Yehova Şahitleri yayınlarında genellikle yazar ismi kullanmazlar. Bu durum, her ne kadar kendileri kabul etmeseler bile, onlara, kutsallık ve ilahilik verme çabasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

2 Tufan Erbarıştıran, Yehova'nın Şahitleri Kim Bunlar? Ne İstiyorlar?, IV.Baskı, İstanbul-Ocak-1995, s.75

3 Yehova'nın Şahitleri Kimlerdir? Nelere İnanırlar?, s.13

kadar davanın açıldığı bilinmektedir. Aynı durum ABD ve Kanada gibi ülkeler için de söz konusudur. Hatta bu ülkelerde onların, haklarında açılan davaların büyük bir kısmını kazanmalarının, sözkonusu ülkelerdeki bireysel özgürlüklerin genişlemesine hizmet ettikleri ve bu konuda diğer dinî gruplara iyi bir örnek oldukları bile iddia edilir.⁴ Denilebilir ki, Yehova Şahitlerinin hukuksal mücadeleleri ve bunun yazılı ve sözlü basın organlarında sık sık gündeme gelmesi, onların, hem geniş halk kitlelerince tanınmalarını sağlamış hem de geleneksel dinî anlayışla barışık olmayan bazı kimselerin harekete ilgi duymaları sonucunu doğurmuştur.

Yehova Şahitliğinin bütün dünyada tanınmasındaki belki de en önemli üçüncü faktör ise, onların tebliğ konusundaki aşırı çabalarıdır. Misyoner veya misyonerlik denildiğinde, ülkemizde, insanların aklına ilk olarak Yehova Şahitlerinin gelmesi bu durumun en somut delili olarak görülebilir. Öyle ki Kutsal Kitabı tebliğ etmek ve bunun için çaba harcamak, neredeyse Yehova Şahitliğinin en önemli ibadetidir. Ayrıca tebliğ çalışmalarında hitap ettikleri insanların dilini iyi kullanmaları ve çoğu zaman mütevâzi bir tavır takınmaları da onların başarısını ve etkinliğini arttıran faktörler olarak görülebilir. Nitekim hazırladıkları bir tanıtım broşüründen alınan şu ifadeler, bu durumu açık-seçik ortaya koymaktadır:

“...Tanrı'nın isteklerini yerine getirmek üzere kendilerini O'na adanmışlardır ve bu adaklarına uygun yaşarlar. Yaptıkları her işte Tanrı'nın Sözü'nün kendilerine yol göstermesini dilerler.”⁵

Diğer taraftan, günümüzde yaklaşık 233 ülkede, 6.000.000 civarında aktif üyesi ve 15 milyona yakın sempatzanı bulunan⁶ Yehova Şahitleri, aynı zamanda dünyanın en başarılı misyoner hareketlerinden biridir.

Yehova Şahitlerinin Tarihçesi

Tarihsel bakımdan Yehova Şahitleri, XIX.yüzyıl Amerikan *evangelist* geleneği içerisinde 1870-1880 yıllarında ortaya çıkan, büyük ölçüde Hıristiyanlıktaki *adventist* ve *fundamentalist* düşüncelerin izlerini bünyesinde

4 Bu konuda geniş bilgi için bkz.Garry, Botting, *Fundamental Freedoms and Jehova's Witnesses*, Toronto-1993, s.1-34; Merlin Owen Newton, *Armed With the Constitution Jehovah's Witnesses*, Alabama-1995, 1-24; *Jehovah's Witnesses...*, compiled by Jerry Bergman, Westport, 1999,s.1-2

5 Yehova'nın Şahitleri Kimlerdir? Nelere İnanırlar?, Ağustos-2000, İstanbul, s.3

6 Kule Dergisi, 1 Ocak 1999, s.12-15

barındıran bir dinî harekettir. Aynı şekilde günümüz Yehova Şahitleri, her zaman Kutsal Kitaba referans vermeleri ve Roma Katolik kilisesinin hiyerarşik yapısı ve görkemli ayinlerine karşı tutumlarıyla *fundamentalist* düşüncenin; “Şimdi sonun vaktindeyiz” veya “Mesihin yönetimindeki Krallık yeryüzüne ideal yaşam koşulları getirecek” şeklindeki düşünceleriyle de *adventist* geleneğin izlerini hâlâ devam ettirir.⁷ Ama onlar, günümüz din sosyologları tarafından genellikle devrimci bir Hıristiyan tarikatı olarak (as a revolutionist sect) değerlendirilir. Çünkü onlar, Kutsal Kitabın kehânetlerini, kurtuluş için kendilerine rehber edinin; dünyadaki mevcut bütün sıkıntıları, Tanrı'nın önceden takdir ettiği, planladığı olaylar olarak yorumlar; tarihin amansız bir biçimde Armageddon'a doğru sürüklendiğini ve bu süreçte bütün milletler, devletler ve uluslar arası teşkilatların kötülüğe sürüklendiğini; ve çok yakında vukubulacak bir nihai sonun herkesi beklediğini ve böylece bütün kötülüklerin ortadan kalkacağına inanırlar.⁸

a- Charles Taze Russell

Yehova Şahitliği, temelde Charles Taze Russell'in görüşlerine dayanır. Zaten bu nedenle onun mensupları, 1880-1930 yılları arasında yaklaşık 50 yıl *Russellistler* olarak tanınmıştır. Russell, 1852 yılında Pennsylvania'da bir manufakturacının oğlu olarak dünyaya gelir. İlk olarak, İskoçya asıllı ailesinden Presbiteryan inançları öğrenir; daha sonra Kongregationalist görüşleri benimseyerek ailesinden miras aldığı dinî görüşleri terkeder; fakat ilerleyen yıllarda, Kongregationalistlerin savunduğu *ebedî ceza* fikrinin, her şeye gücü yeten, her yerde hazır ve nâzır olan Mutlak İyi Tanrı anlayışıyla çeliştiğini ileri sürerek bu hareketten ayrılır.⁹

Bununla birlikte, her iki geleneğin, Presbiteryanizm ve Kongregasyonalizmin tesirlerini günümüz Yehova Şahitleri hareketinde görmek mümkün-

7 Yehova Şahitlerinin bugünkü diğer inançları konusunda bkz. Yehova'nın Şahitleri Kimlerdir? Nelere İnanırlar?, Ağustos-2000, İstanbul, s.13

8 Bryan Wilson, Religious Sects, London, 1970, 42-43

9 Günümüzdeki bazı Yehova Şahitleri, Russell'in Congragationist kiliseyi terketmesindeki en önemli faktör, bu kilise mensuplarının köleliğin kaldırılması karşısı düşünceleridir, der. Çünkü 1832-1869 yılları arasında Amerika'da Protestan mezhepleri arasındaki en önemli tartışma konusu, köleliğin kaldırılmasıdır. Bu olay, özellikle Baptistler ve Methodistler arasında ciddi bölünmelere yol açmıştır. Religions in America, Ed. Leo Rosten, New York, 1963, s.277

dür: Örneğin, Presbiteryan gelenekte, Katoliklerdeki gibi hiyerarşik bir dinî yapı yoktur. Topluluğun dinî ve dünyevi işleri, her biri birbirine eşit kabul edilen *ihtiyalar/şekkinler* tarafından yerine getirilir. Onlar, cemaat üyeleri arasından seçilmiş topluluk yöneticileridir. Ayrıca Presbiteryan topluluklarda, Üniteryan (tevhitçi) eğilimler oldukça güçlüdür.¹⁰ Bilindiği gibi, bu özellikler, aynı şekilde günümüz Yehova Şahitlerinin temel niteliklerindedir. Öte yandan, Congregationalist toplulukların belirgin özelliklerinden olan, “kilisenin birincil görevi, İncil’i bütün insanlığa anlatmaktır” ve “kadın üyeler, İncil’in tebliği faaliyetinde erkek üyelerle aynı yetki ve sorumluluğa sahiptir”¹¹ gibi inanç ve uygulamalar, günümüz Yehova Şahitlerince de kabul edilir ve benimsenir.

Russell, 1869-70 yıllarında ise, William Miller’in Adventist düşünceleri ile tanışır ve bunlara ilgi duyar. Zaten *advent* fikri, yani Mesih’in ikinci zuhuru inancı, Hıristiyanlığın temel öğretilerinden biridir. Fakat bu konudaki geleneksel anlayış, büyük ölçüde St. Augustine’nin yorumları doğrultusunda gelişmiş ve sonuçta, İsa’nın ikinci zuhuru, “*hemen* ortaya çıkması beklenen, *manevi* bir olay” biçiminde yorumlanmıştır. Üstelik, Kilise kurumlaşıp sosyal hayattaki etkinliği artınca, bu tür inançlar, tamamen ikinci plana itilmiş, aktüel değerlerini de önemli ölçüde yitirmişti. Böyle bir dönemde, *İkinci geliş* ve onu izleyecek Tanrısal krallıkla ilgili söylemler, doğal olarak “gözle görülemeyen ve insanların da çok fazla ilgisini çekmeyen bir çeşit manevi olaylar” şeklinde yorumlanıyordu. Ancak XVIII. Yüzyıl ve sonrasında, Avrupa ve Amerika’da meydana gelen olaylar, Batı kültürünün dünyadaki diğer kültürlerle tanışmasını sağlamış; yine bu dönemde, Avrupa’dan Amerika kıtasına büyük göçler yaşanmış ve bu göçmenler yeni vatanlarında beklemedikleri birtakım sosyal ve kültürel problemlerle karşılaşmıştır. Ortaya çıkan yeni durumlar, özellikle hayal kırıklığına uğrayan veya yeni kültürlerle karşılaşan insanlar arasında, İsa’nın ikinci zuhuruyla ilgili inançların, yeniden ön plana çıkmasına yol açmıştır. Dahası, Mesih’in ikinci geliş geleneksel yorumların aksine, “gerçekleşmesi çok yakın olan

10 John S.Bonnel, “What is a Presbyterian?”, Religions in America, ed.Leo Rosten, s.143; E.Royston Pike, Encyclopedia of Religion and Religions,London,1951, s306-307

11 Douglas Horton, “What is a Congregationalist?”, Religions in America, Ed. Leo Rosten, New York, 1963, s.53-55; Religions in America, ed.Leo Rosten, s.143; E.Royston Pike, age, s110-111

tarihî bir hadise” şeklinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Yine bu arada, kendilerini beklenen Mesih diye takdim eden Joseph Smith gibi bazı dinî liderlere de rastlanır.¹²

İşte XIX. Yüzyıl başlarında Mesih’in ikinci zuhuruna aşırı ilgi duyanlardan biri de W. Miller’dir. O, Mesih’in gelişinin 21 Mart 1843 yılında gerçekleşeceğini Kutsal Kitap’tan keşfettiğine inanan bir kimsedir. Bilâhare bu tarih, 21 Mart 1844 veya 21 Ekim 1844 olarak değiştirilse de öngörülen kehânet bir türlü gerçekleşmez ve Miller sonunda, yanlışlığını itiraf etmek zorunda kalır. Buna rağmen bazı Miller taraftarları, Kutsal Kitap’a dayanarak Mesih’in zuhuruyla ilgili tahmin ve öngörülerini sürdürür. İşte bunlardan biri de, uzun yıllar Russell ile birlikte çalışan ve onun fikir dünyasının oluşmasında oldukça büyük tesirleri olan N.H.Barbour’un kehânetidir. Barbour, *Mesih’in 1874’te yeryüzü semasına indiğini ve yeryüzündeki milenyumunu (binyıl) hazırlamak için çalışmalarına başladığını* inanma ve bu önemli olayın, en kısa zamanda mümkün olduğunca geniş kesimlere duyurulması gerektiği konusunda Russell’ı ikna eder.¹³ Bunun üzerine Russell, uzun yıllar Barbour’la birlikte *The Herald of the Morning (Sabah Müjdesi)* isimli Adventist derginin editörlüğünü yapar ve yine müştereken *The Three Worlds or Plan of Redemption (Üç Dünya veya Kurtuluş Planı)* adında bir kitap yayımlar. Adventist fikirler, hem Russell’in daha sonraki bireysel çalışmalarında hem de onun ölümünden sonraki dönemde, Yehova Şahitleri hareketinin gelişiminde oldukça etkili olmuştur.¹⁴

Russell, 1879 yılında Barbour’dan ayrılarak, kendi başına *Zion’s Watch Tower and the Herald of Christ’s Presence (Siyon’un Gözetleme Kulesi ve Mesih’in Varlığının Habercisi)* adında bir dergi çıkarmaya başlar. Russell’in kendi beyanına göre bu ayrılığın nedeni, Barbour’un, İsa’nın bütün insanlık için ödenmiş bir kefâret olduğu fikrini terketmesidir. Başka bazı rivayetlerde ise, olayın gerçek sebebi, Russell’in kendini beğenmişliği olarak gösterilir.¹⁵

12 1890-1950 yılları arasında yaşanan olaylar için bkz. Religions in America, s.273-279; Bryan Wilson, Religious Sects, Hampshire, 1970, s.7-22

13 Sarkis Paşaoğlu, Yehova Şahitleri, İddiaları ve Yanılgıları, Lütuf Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.39-40

14 S.Paşaoğlu, age, s.40 vd

15 James A. Beckford, The Trumpet of Prophecy A Sociological Study of Jehovah Witnesses, Oxford, 1975, s.2

Bu derginin ilk sayılarında Russell, Tanrı'nın insanoğluluyla ilgili planı ve bunun tarihsel açılımı hakkındaki düşüncelerini açıklar. Aslında bu görüşler, bir kısmı Russell tarafından kısmen değiştirilmiş olsa bile, daha önceden muhtelif Adventist yazarlarca ileri sürülmüş görüşlerdir. Ama bunların Russell'a mal edilmesinin temel nedeni, çıkardığı bu dergilerin dağıtımını konusunda onun gösterdiği başarıdır. Öyle ki söz konusu dergi, yayın hayatına başladığı ilk yıllarda, kısa sürede diğer Adventist dergilerin birkaç katı tiraja ulaşmıştır. Yani, adventist fikirlerin geniş kitlelere ulaştırılması daha ziyade Russell ve öğrencilerinin çabaları sayesinde gerçekleştiğinden, bu görüşler ona atfedilmiştir, denilebilir.¹⁶

Russell'ın din anlayışının diğer bir karakteristik özelliği ise, onun, modernizm ve sekülerizm karşı gösterdiği tepkidir. Aynı şekilde XIX. Yüzyıl ve sonrasında, Aydınlanma düşüncesi ve modernizmin etkisiyle Hıristiyan dünyasında dinsel anlayış ve yorumlarda birtakım değişikliklere gidilmiş; bunun sonucunda kiliselerin yeni birtakım faaliyetlere yönelmeleri dindarlar arasında endişe ve huzursuzluklara yol açmıştı. İşte böyle bir dönemde, Russell, Hıristiyanlığın ilkelerinin değişmez olduğunu ileri sürerek yeni bir felsefe ve din anlayışına karşı çıkmıştı. Ona göre *modernizm* ve *ateizm* karşı geliştirilecek en etkili yöntem, *imanı güçlendirmektir*. Bunun dışında, modern hayata entegre olmak veya özellikle genç kuşakların ilgisini dine çekmek uğruna, kiliselerin ve din adamlarının gençlik kulüpleri kurmak, hastane ve dispanser gibi sağlık tesisleri veya jimnastik salonları açma gibi yeni faaliyetlere yönelmeleri doğru değildir. Çünkü bu tür faaliyetler, üyelerin bütün dikkatini dünyevî konulara çekerek, onların kutsal metinlere bağlılıklarını azaltmakta ve Tanrı'nın bütün toplumsal hastalıklar için orada haber verdiği muhtelif tedavi yöntemlerini öğrenmesini engellemektedir.¹⁷ Russell'in bu çıkışı, yeni yorum ve uygulamalardan rahatsızlık duyan çok sayıda dindarın kendi saflarına katılmasını sağlamıştır.

Bunların yanısıra *Kalvinci Protestanlık*, *sosyal demokrasi anlayışı* ve *bilimsel felsefe akımı* gibi dönemin moda düşünce biçimleri veya uygulamalarının da Russell'in din ve Kutsal Kitap anlayışını etkileyen diğer önemli faktörler olduğu söylenebilir. Örneğin, Yehova Şahitliğinin bugünkü en

16 James A. Beckford, *age*, s.3

17 James A. Beckford, *The Trumpet of Prophecy A Sociological Study of Jehovah Witnesses*, Oxford, 1975, ss.3-4

belirgin özelliklerinden olan, "Hareketin kurallarına uymayan üyelerin derhal üyelikten atılmaları" uygulaması da John Calvin'in "Toplumun saflığını muhafaza etmek için lanetmiş olanlar olanlar derhal oradan uzaklaştırılmalıdır"¹⁸ ilkesinin bu hareket içindeki hâlâ devam eden bir tesiri olarak kabul edilebilir. Aynı şekilde, 1874 yılında John Fiske'nin kaleme aldığı *Outlines of Cosmic Philosophy* isimli eser de dindarlar arasında büyük rahatsızlık uyandırmıştı. Çünkü yazar eserinde, geleneksel dinî söylemleri Darwin'in evrim nazariyesiyle uzlaşma gayreti içerisine girmişti. Bu durum doğal olarak, teolojik liberalizmin resmi dinî söylemle çatışması anlamına geliyordu.¹⁹ Böyle bir ortamda, Russell'ın Kutsal Kitap'ı asıl ve kriter olarak kabul etmesi, yeni bilimsel gelişmeleri buna göre yorumlaması ise, bilhassa bu tür yorumlardan rahatsızlık duyan Hıristiyanların ilgisini ve sempatisini çekmeye yetmişti.

William Miller'in dinî görüşlerinin yanısıra, George Stetson ve George Storrs gibi dönemin önde gelen teolog veya fikir adamlarının yazıları da Russell'ın görüşlerinin oluşması ve gelişmesinde hayli etkili olduğu ifade edilir. Ayrıca N.H.Barbour, J.H.Paton ve Jonas Wendell gibi Adventist aydınların da, onun düşünce dünyası üzerindeki etkileri gözardı edilemez. Burada şunu da hatırlatmak gerekir ki, İsa'nın zuhuruyla ilgili inanç ve beklentilere Hıristiyanlığın her döneminde rastlanmıştır. Fakat 19. yüzyılın ilk yarısında, çok yakın bir zamanda gerçekleşeceğine inanılan advent düşüncesi, bilhassa Amerika'da kültürel bir şok yaşayan hıristiyanlar arasında büyük çöşku ve heyecan uyandırmıştı. Ancak Russell'ın yaşadığı dönemde, söz konusu çöşku ve heyecanın iyice azaldığı, hatta insanlar arasında bu konuda inkar veya ümitsizliklerin arttığından söz edilmektedir. Böyle bir ortamda Russell, gerek *binyılcı* görüşlerindeki *orijinallik* gerekse kurmuş olduğu dinî teşkilattaki heyecan ve canlılık sayesinde, özellikle bireyselci görüşleriyle bilinen Arminiyanizm düşüncesinin²⁰ etkisiyle gözden düşen

18 Mary Path Fisher-Robert Luyster, Living Religions, New Jersey, 1991, s.247

19 Religions in America, Ed. Leo Rosten, New York, 1963, s.277

20 Arminiyanizm: Reformist Alman ilâhiyatçısı Jacobus Arminius'un (1560-1609) görüşlerine dayanan bir harekettir. Arminius, Kalvinizm'in kader anlayışına karşı çıkarak ilâhî egemenliğin insanın özgür iradesiyle uyumlu olduğunu savunmuştur. Ona göre İsa Mesih, sadece seçkinler ölmüştür. Şinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara-1998, s.41

milenyum fikrini ve çöşkusunu yeniden popöler hale getirmeyi başarmıştır.²¹

İsa-Mesih 'in 1874 yılında görünmez bir şekilde yeryüzüne döndüğü ve kuracağı Tanrısal Krallıkta görev alacak 144.000 hizmetçiyi toplama faaliyetine giriştiği düşünceleriyle başlayan Russell'ın Adventizm düşüncesi, ilerleyen yıllarda hareketin yeni liderlerince biraz daha işlenmiş ve sonunda İkinci zuhur takvimi şu şekilde belirlenmiştir:

1878 yılı, İsa-Mesih karşıtı güçlerinin hakimiyetlerinin sonunun başlangıcıdır.

1914'te ise, bu güçlerin dünyevî hakimiyetlerinin sonu olacaktır. Ayrıca Tanrısal planı bozmak için vargücüyü mücadele eden Şeytan'da bu tarihte gökyüzünden yeryüzüne atılacaktır.

1918 yılında, İsa Mesih, Gözcü Külesi Kitap ve Dergi Cemiyetini, kendinin yeryüzü temsilcisi kabul eden Mesih, yeryüzü tapınağına girmiştir.

1957 yılı ise, yeryüzündeki bütün kötü güçlerin yok edilmesi ve Şeytan'ın yıl süreyle bağlanmasıyla sonuçlanacak Armageddon savaşının gerçekleşeceği yıl olacaktır. Yine bu yıl, böyle bir krallıkta yaşamayı hakedenlerin diriltilmeye başlayacakları yıl olacaktır.²²

Russell'in diğer dinî görüşleri ise şöylece özetlenebilir:

1- Tanrı: Russell'a göre Tanrı, âlemdeki herşeyi bilen, planlayan ve yaratan bir varlıktır. Onun varlığı ve gerekliliği akıl ile idrâk edilebilir. Ayrıca yaratıklara ve bunların dünya üzerindeki durumlarına bakılarak, O'nun hakîm, âdil, seven, esirgeyen, bağışlayan ve kâdir bir zât olduğu anlaşılabilir.

2- Kutsal Kitap: Russell'a göre Kutsal Kitap, herşeyden önce kendi içinde tutarlı ve akılla uyumlu bir metindir. Dahası, onun asırlarca popöleritesini kaybetmemesi ve çeşitli araştırmacıların, onunla ilgili takdîrîkâr sözleri, bu kutsal metnin, gerçekten Tanrı vahyi olduğunun bir göstergesidir. Kutsal Kitap'ın amacı, diyor Russell, Tanrı'nın insanoğlunun tekâmülüyü ilgili planı konusunda insanlara bilgi vermektir.

3- Tarih: Russell, tıpkı Katolik hıristiyanlar gibi Şeytan'ın Adem ve Havva'yı kandırması nedeniyle oluşan suçun ortaya çıkardığı sonuçların bütün

21 James A. Beckford, age., s.3

22 James A. Beckford, age., s.109

insanları etkilediğine inanır. Bu nedenle Tanrı, bütün insanoğlunu cezalandırmak için bir plan hazırlamıştır. İnsanlar ataları Adem-Havva'nın Tanrı'ya isyanları nedeniyle günahkâr olmuş ve aslî özelliklerini kaybetmiştir; ama sonunda kaybettikleri bu özelliği yeniden elde edeceklerdir. İnsanoğlunun yeryüzü serüveni başlıca şu üç dönemi kapsar;

a- Tufan'la birlikte sona eren ilk devre;

b- Şeytanın hâkim olduğu şu anda yaşamakta olduğumuz kötülüklerle dolu dünya dönemi;

c- Mesih'in gelişiyle başlayacak ve kötülüğün bulunmadığı gelecek devre.

4- Fidyeye: Russell'a göre insanoğlunun aslî günah kirinden arınıp, yeniden ilk mükemmeliğine kavuşması ancak Adem'in günahından önceki statüsüne denk birinin fidye olarak verilmesine bağlıdır. İsa Mesih, işte arzu edilen bu fidyedir ve çarmıhtaki ölümüyle, insanoğlunun gelecek binyılda kazanacağı mükemmel duruma doğru giden yolu açmıştır.

5- Sır: Russell'a göre, Tanrı, insanoğluluyla ilgili planını, tarihsel süreçte zaman zaman değiştirdiği için bu plan, kendisinden önce hiç kimse tarafından tam olarak kavranamamıştır. Başka bir deyişle, Tanrı'nın insanoğluluyla ilgili kurtuluş planını ilk idrâk eden Russell ve öğrencileridir. Dolayısıyla onlar, İsa Mesih'in ikinci zuhuruyla başlayacak yeni dönemde imtiyazlı bir statüye sahip olacaklardır.²³

6- İkinci Geliş: Russell, kendi dönemindeki Adventist hareketlerde yaygın olan görüşün aksine, İsa Mesih'in ikinci gelişinin, henüz yeryüzünde Tanrısal Krallık tesis edilmeden görünmez bir şekilde gerçekleştiğine ve 1914 yılından önceki dönemde, İsa'nın görünmez gelişiyle ilgili birtakım bilgilerin insanlara bildirilmiş olduğuna inanıyordu.

7- Yeniden Diriltirme ve Yargılanma; Russell, bütün insanların diriltilmesi ve İsa'nın kurtarıcılığına imanlarını göstermeleri için fırsat verilmesi sürecinin milenyumla birlikte başlayacağına inanıyordu. Ancak bundan önce, Tanrı'nın insanlıkla ilgili planından haberdar ve bu planla ilgili sırta vâkıf olan bir kısım kimselerin yargılanmadan doğrudan doğruya cenneteki ebedi hayata sevk edilmiş süreci yaşanacaktı. Ölümlerin diriltilmesi ve geri kalan insanların yargılanması ve herkese, İsa'nın insanlığı kurtarıcı bir

23 James A. Becford, age, s.5

fidye olduğunu idrâk edebilmesi için eşit fırsatlar sunulması süreci de uzun zaman alacaktı.

8- Milenyum; Russell, bin yıllık barış ve huzur devresinin yeryüzünde gerçekleşeceğine, bu dönemde İsa'nın semada kalacağına ve yeryüzündeki Tanrısal krallığı ise, vekilleri azizler aracılığıyla yöneteceğine inanıyordu. Tanrısal Krallık döneminde, diriltilen her bir kimseye İsa tarafından yargılanmadan önce barış ve huzur ortamında en az 100 yıllık bir ömür verilecek ve bu süre içerisinde iman ve amel konusundaki eksikliklerini gidermesi için fırsat sağlanacaktır. Eğer o kimse bu süre zarfında eksikliklerini tamamlamaya çalışmaz veya mükemmelliğine zarar verecek davranışlara yönelirse derhal sonsuz bir azaba çarptırılacaktır.²⁴

Russell'in bu düşünceleri daha sonraki dönemlerde küçük değişikliklere uğramış olsalar bile, büyük ölçüde günümüz Yehova Şahitlerinin sözkonusu konulardaki görüşleri olma durumunu muhafaza etmektedir.

b- Joseph Rutherford ve Dönemi

Russell'in İsa'nın ikinci gelişinin 1914 yılında gerçekleşeceği şeklindeki kehânetleri, yüzyılın başlarında, özellikle Adventizme duyarlı çevrelerde büyük bir heyecan uyandırmış ve pek çok kimsenin Yehova Şahitleri hareketine katılmasına yol açmıştı. Ancak 1914 yılında öngörülen kehânetler gerçekleşmedi ve bu durum, hem hareketten önemli oranda kopmaların yaşanmasına hem de Russell'in, hareket içindeki otorite ve güvenilirliğini kaybetmesine yol açtı. Yine o dönemde bir yandan Russell hakkında çok değişik gerekçelerle davalar açılmış; diğer taraftan da 1915 ve 1916 yıllarında dağıtılan ve yayınlanan literatür sayısına oranla yarıya varan düşüşler yaşanmıştır. Hareketin kurucusu Russell, işte böyle karışık bir dönemde 31 Ekim 1916 tarihinde ölmüştür.²⁵

Russell'in ölümünden sonra hareketin liderliği konusunda da ciddi problemler yaşandı. Çünkü Russell, ölümünden önce *Gözcü Kulesi* dergisi editörlüğü ile Kutsal Kitap ve Broşür Derneği'nin faaliyetlerini birbirinden ayırmış ve bunları düzenlemek için iki ayrı komisyon oluşturmuş ise de başkanlık konusunda bir aday belirlememişti. Diğer taraftan 40 yıldan daha

24 J.Beckford, age, s.4-7

25 J.Beckford, age, s.22; Jerry Bergman, *Jehova's Witnesses A Comprehensive and Selectively Annotated Bibliography*, London-1999, s.6

fazla bir süre hareketi idare eden ve karizmatik bir kişiliğe sahip Russell'ın yerini doldurmak sanıldığı kadar kolay değildi.

Başkanlık konusunda yaşanan tartışma ve çekişmeler sonunda, sekizinci hukuk mahkemesindeki “özel yargıçlık” görevinden ötürü *Yargıç Rutherford* diye tanınan ve mahkemelerde zaman zaman Russell'ın ve hareketin avukatlığını üstlenen Joseph Rutherford Ocak 1917'de yapılan yıllık genel kurulda hareketin liderliğine getirildi. O da tıpkı halefi gibi ruhban sınıfından değildi. Otoritesini dinî veya metafizik temellere değil, tamamen rasyonel ve hukukî temellere dayandırmaya çalışıyordu. Ama dinî konularda pek çok kitap ve broşür yayınlamaktan da geri kalmamıştı. Rutherford'un bu yaklaşımı kendisinden sonra gelen muhtelif mevkilerdeki pek çok hareket yöneticisi için de örnek olmuştur. Zira onlar da otoritelelerini ilhamlara veya mucizelere değil, rasyonel ve hukuki temellere dayandırma gayreti içinde oldukları gözlemlenmiştir.²⁶

Rutherford'un liderliğinin ilk yılları ile Russell'ın liderliğinin ilk dönemleri arasında önemli benzerlikler vardı. Herşeyden önce, her iki dönem, öngörülen kehânetlerin gerçekleşmemesi nedeniyle büyük hayal kırıklıklarının yaşandığı ve bunun sonucunda pekçok taraftarın kandırıldıkları düşüncesiyle hareketi terk ettikleri dönemlerdir. Nitekim 1914'te yaşanan hayal kırıklığına, Rutherford'un Russell'dan oldukça farklı tutum ve uygulamaları da eklenince, özellikle Amerika ve Almanya'da çok sayıda taraftar hareketten ayrılmıştır. İkincisi, her iki dönemde de yeni bir akide (amentü) oluşturma çabasına girilmiş, fakat yeni öğretilerin belirlenmesinde çok yavaş hareket edilmiş; özellikle İsa'nın zuhuru gibi hareket açısından hayati önem arzeden bir konuda bile uzun yıllar ortak bir görüşe ulaşılamamıştır. Üçüncüsü, yine bu yıllar içerisinde her ne kadar hareketten ayrılmalar daha dikkat çekici olmakla birlikte, harekete yeni katılımlar da sözkonusudur. Bunun anlamı, her ne kadar 1874 ve 1914 yılları sonrasında beş-altı yıllık bir bocalama devri yaşanmış olsa bile, hareketin, kısa zaman içerisinde toparlandığı ve yeniden gelişim trendini yakaladığıdır. Son olarak, gerek Russell gerekse Rutherford'un ilk dönemlerinde söylemlerini, daha ziyade Kutsal Kitap'ta yer alan gerçeklerin tebliğ edilmesi üzerine bina ettikleri söylenebilir.²⁷

26 J.Beckford,age, s.23; J.Bergman. age, s.10-12

27 J.Beckford,age, s.25-26; J.Bergman, age, s.8-10

Rutherford, Russell gibi karizmatik bir liderden sonra gelmesi ve ilk yıllarında liderlik konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmasına rağmen, Yehova Şahitliği hareketinin teşkilat yapısı ve öğretileri konusunda önemli değişiklikler yapmayı başarabilmiştir. Bunları iki maddede özetlemek mümkündür;

1- İlk olarak, hareketin yerel kiliselere özerklik tanıyan adem-i merkeziyetçi teşkilat yapısını değiştirmiş, bunun yerine taşra teşkilatlarını sadece basım-yayım faaliyetine ilgi gösteren ve genel merkez tarafından sıkı bir biçimde kontrol edilen uluslararası yürütme merkezleri şekline dönüştürmüştür. Rutherford bu yeni teşkilat biçimine teokratik tarz adını vermiş; böylece harekete bağlı kiliseler arasındaki yapısal ve doktrinel farklılıklar giderilmeye ve genel merkezin etkisi artırılmaya çalışılmıştır.

2- İkincisi, harekete bağlı bütün teşkilatların en önemli görevi kapı kapı dolaşp hareketin yayınlarını dağıtmak ve insanları Kutsal Kitap hakikatlerine davet etmek olarak belirlenmiştir.²⁸

Yehova Şahitleri hareketindeki yapısal ve doktrinel değişiklikler, Rutherford'un ölümünden sonra da devam etmiştir. Ancak basım ve dağıtım, hareketin bugüne kadarki tarihinde en önemli faaliyet alanı olma özelliğini sürdürmüştür. Dün olduğu gibi bugün de başta Kule ve Uyan dergileri olmak üzere hareketin yayınlarını satmak ve müstakbel taraftarlar için çalışma grupları tertiplemek "ilâhi hizmet" olarak kabul edilmeye devam etmektedir. Bundan dolayıdır ki Yehova Şahitleri, diğer Hıristiyanların ibadette olduğu Pazar sabahlarını kapı kapı dolaşarak propoganda faaliyetine ayırırlar.

Rutherford, 1930'lara doğru hareket içindeki liderliğini pekiştirmiş ve her türlü muhalefeti bastırmayı başarmıştır. Bundan sonra ilk defa selefi Russell'ı bile, Birinci Dünya Savaşında müttefik güçleri destekleyen tavır ve de Kutsal Kitap yorumlarında gösterdiği bencillik ve bu tutumun yol açtığı hatalar nedeniyle açıkca tenkit etmeye başlamıştır. Örneğin, Russell, Matta 25/21 ve 23'te geçen " sadık ve basiretli hizmetçi" ifadesi ile Hezekiel 9/2'deki "...aralarında ketenler giyinmiş ve belinde kâtip dividi olan adam..." ifadesinin kendine delâlet ettiğini ileri sürmüştü. Oysa, Rutherford'a göre bu ifadeler bir tek kişiye değil, topyekün Yehova Şahitlerine delâlet etmektedir. Bu tutumun bir sonucu olarak, 1930'ların ortalarından iti-

28 J.Beckford,age, s.28-29, 37-38

baren Russell'ın kaleme aldığı kitap ve broşürlerin yerini Rutherford'un yazdıkları almaya başlamıştır. Aynı şekilde o tarihe kadar, Kutsal Kitap Öğrencileri Derneği veya Russellistler olarak bilinen hareketin adı, 1931 yılında Yehova Şahitleri olarak değiştirilmiştir.²⁹

Rutherford'un eleştirileri sadece Russell veya sempatizanlarıyla sınırlı kalmamış, o, bütün uluslararası teşkilatlar ve siyasi liderlere de değişik eleştiriler yöneltmiştir. Bundan dolayı 1930'lu ve 1940'lı yıllar Yehova Şahitleri için zor yıllar olmuştur. Nitekim bu dönemde faaliyetleri ve eleştirileri nedeniyle birçok Yehova Şahidi mahkeme edilmiş veya tutuklanmıştır. J.F.Rutherford 1942 yılında öldü ve yerine Nathan Homer Knorr geçti. O, hareket üyelerine yönelik yoğun bir eğitim kampanyası başlattı ; hazırladığı eğitim programı önemli başarı sağladı. Ancak Knorr'un Yehova Şahitliğinde yaptığı en önemli değişiklik, ölümünden kısa bir süre önce Brooklyn'deki Yönetim Kurulunun genişletilmesi ve yönetimle ilgili sorumlulukların, hizmet konusunda deneyime ve başarıya sahip üyelerden oluşan çeşitli heyetler arasında bölüştürülmesidir. Knorr, 1977 yılı haziran ayında ölünce yerine Fredeick W.Franz cemaatin başkanlığına geçti. Fakat o, artık teşkilatın bütün faaliyetlerinden sorumlu tek kişi değildi; zira hareket, merkezî komite ve onların alt birimlerinden oluşan bir yönetim kurulunca idare edilmekteydi.³⁰

Sonuç itibariyle Yehova Şahitleri, her ne kadar kendilerinin bir mezhep veya tarikat olmadıklarını, aksine, muhtelif mahkemelerce resmen tanınan bir din olduklarında ısrar ediyor ve ülkemizdeki faaliyetlerini tamamen bu kabuller üzerine dayandırıyor olsalar bile, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, genelde Hıristiyanlık özelde de bu dinin adventist ve evangelist gelenekleri içerisinde ortaya çıkan, gelişen ve bu niteliğini hâlâ devam ettiren bir dinî harekettir. Bundan dolayıdır ki onlar, Batıda daha ziyade ayrı bir din olarak değil, *fırka-tipi bir dinî grup* olarak (as a sect-type religious organization) kabul edilir. Örneğin, B.Wilson'a göre böyle dinî gruplar şu özellikleri taşır³¹ ve Yehova Şahitliği hareketi, bunların hepsini bünyesinde taşımaktadır. Şöyle ki;

29 J.Beckford,age, s.25-26

30 H.Hewitt Stroup, "Jehova's Witnesses", Encyclopedia of Religion, ed.M.Eliade, VII/564-566

31 Bryan Wilson, Religious Sects A Sociological Study, London, 1970, s.28-35

- a- Fırka tipi dinî gruplar, taraftarlarından mutlak bağıllık isterler. Öyle ki kişinin, gruba bağıllığı herşeyden önce gelmeli; hatta bu, yegane bağıllık olmalıdır. Onun aynı zamanda başka organizasyonlara üye olmasına iyi bakılmaz, izin verilmez. Gerek geçmişte gerekse günümüzde, Yehova Şahitlerinin belirgin özelliklerinden birisinin üyelerinden mutlak ve kayıtsız bir bağıllık olduğu konuya biraz ilgi duyan herkesin malûmudur.
- b- Fırka tipi dinî grupların bir diğer özelliği ise, grup üyelerinin kendilerini “seçilmiş halk” veya “Tanrının özel inâyetine lâyık kitle” olarak görmeleridir. Bilindiği gibi Yehova Şahitleri, kendi teşkilatlarını Mesih’in zuhurunda ortaya çıkacağı bildirilen “sadık ve basiretli köle” olarak görmekte, dolayısıyla diğer insan veya gruplardan üstün ve farklı bir grup biçiminde tanımlamaktadır.
- c- Fırka tipi dinî gruplara isteyen herkes üye olabilir. Ancak gruba tam üyeliğin gerçekleşmesi uygulanacak liyâkat testlerinde başarılı olmaya bağılıdır. Üyeliğin devam edebilmesi de, bu liyâkatın sürdürülmesine göredir. Üyelik nitelikleri kaybedenler derhal üyelikten uzaklaştırılırlar. Günümüzdeki dinî gruplar içerisinde bu kuralı en katı biçimde uygulayan gruplardan birinin Yehova Şahitleri olduğunda şüphe yoktur. Grup prensiplerini eleştirdikleri veya grup dışından arkadaş edindikleri için senelerce hizmet etmiş bile olsa, her yıl cemaatten uzaklaştırılan binlerce kişi bunun en iyi kanıtıdır. İnternet sayfalarına bakıldığında, birçok eski Yehova Şahidinin gruptan ayrılma veya atılma öyküsünü bulmak mürnkündür.
- d- Fırka tipi dinî gruplara üyelik, birinci nesil üyeler için iradidir, yani bireyler zorla üye yapılmazlar. Ancak onların çocukları için böyle bir seçim veya iradilik sözkonusu değildir. Çünkü aileler, oluşturdukları oldukça etkili tecrit sistemi sayesinde, kendi çocuklarının seçme alanını iyice daraltırlar, hatta bunu imkansız hale getirirler. Sonuçta genç, ailesinin mensup olduğu dinî grubun dünya görüşünü kabule zorlanır. Günümüz Yehova Şahitlerinin, Batı’da en fazla eleştirildikleri noktalardan biri, şüphesiz onların çocuklar konusundaki tutumlarıdır; yani Yehova Şahidi ailelerin, kendi çocuklarının toplumsal ilişkilerini en asgari düzeye çekmek suretiyle onların dış dünya ile irtibatlarını kesme ve Yehova Şahidi olmaya zorlama konusundaki çabalarıdır.

- e- Fırka tipi dinî gruplarda *birey* değil, *topluluk* esastır. Yani ben değil, biz duygusu hâkimdir. Bu nedenle üyeler, birbirini “din/iman kardeşi”, grup dışındakilerini de “yabancılar” olarak görür. Yehova Şahitlerinin birbirlerini “birader” ve “hemşire” diye çağırdıkları, yayınlarında da yazar ismi kullanmadıklarını hepimiz biliyoruz.
- f- Fırka tipi dinî grupların bazıları da Tanrı ile kendileri arasında bir aracı kabul etmez, sivil veya resmi nitelikli her türlü insani organizasyonu reddeder. Kendilerini, Tanrının emirlerini yerine getirmek için bizzat Tanrı tarafından görevlendirilmiş teşkilatlar olarak görürler. Yehova Şahitlerinin temel öğretileri ve uygulamaları incelendiğinde, bir dinî grup olarak, bu nitelikleri de taşıdıkları görülür.

Bundan dolayı Yehova Şahitliği tanımlanırken, bütün bu gerçeklerin gözönüne alınmasının daha doğru olacağını düşünüyoruz. Aksi halde, Batı bilim çevrelerinde Hıristiyanlık içerisinde bir fırka veya mezhep olarak görülen bir dinî grubun bizde ise, şu veya bu mülâhazalar göz önüne alınarak ayrı bir din şeklinde algılanması ve değerlendirilmesi yanlış olacaktır.